

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA FILOZOFIE**

Platónův ideál sofokracie

Bakalářská práce

Pardubice 2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta Topolská**
Osobní číslo: **H10348**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Platónův ideál sofokracie**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se ve své práci zaměří na Platónův ideál sofokracie ve vybraných publikacích zejména v Zákonech a Ústavě. Dále bude porovnávat Platónovo pojetí ideálního státu, ve kterém každý plní svou povinnost, ke které je předurčen.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Platón, Zákony. Oikoymenh, 1961

Platón, Ústava. Oikoymenh, 1962

Jan Patočka, Platón-Přednášky z antické filosofie. Státní pedagogické nakladatelství, 1991

František Novotný, O Platónovi I., Academia, 1970

František Novotný, O Platónovi II., Academia, 1970

František Novotný, O Platónovi III., Academia, 1970

František Novotný, O Platónovi IV., Academia, 1970

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Miloslav Průka, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce: **21. května 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2013**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem pro svou práci použila, jsou uvedeny v seznamu použité bibliografie.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Zde bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Miloslavu Průkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky k mé práci. Ráda bych tímto poděkovala také rodině za veškerou podporu (především své mamce).

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá pojmem sofokracie u předního antického myslitele Platóna. Sofokracii Platon představuje na příkladu pojmu ideálu dokonalé obce. V takové obci by se měli do čela vlády postavit moudří lidé, podle Platóna filosofové. Práce se nejdříve soustředí na představení Platóna a jeho života. Následně se zaměří na přezkoumání knihy *Ústava* a její pojetí ideální obce a to zejména na rozdělení občanů v *polis* do rodových kast. Další částí mé práce je zobrazení ideálního státu v díle *Zákony*, konkrétně jsou zde rozebírány zákony a tresty v kontextu se sofokracií.

Klíčová slova: Platón, ideální stát, polis, *Ústava*, *Zákony*, sofokracie, vládcí

Abstract

The thesis is concerned with the term sophocracy in the case of the Classical Greek philosopher Plato. Plato demonstrates sophocracy on the image of an Ideal State. In such Ideal State, the head of the government should be represented by wise people, as in accordance with Plato, by philosophers. The thesis first focuses on introducing Plato, his background and his life. The second focus belongs to *The Republic* and its definition of an Ideal State, especially what concerns the division of the people in the *polis* (city-states) among and within the caste system. Another part of the thesis concentrates on the presentation of the Ideal State within *The Laws*, which is the analysis of laws and punishments according to sophocracy.

Key words: Plato, ideal state, polis, *The Republic*, sophocracy, *The Laws*

ÚVOD.....	8
1. STRUČNÉ PŘEDSTAVENÍ PLATÓNA.....	10
1.2 POLITICKÁ SITUACE V ATHÉNÁCH ZA DOBY PLATÓNOVA MLÁDÍ	10
1.3 VLIV SOKRATA NA PLATÓNŮV ŽIVOT	11
1.4 POJEM SOFOKRACIE	12
1.5 OBECNÉ POROVNÁNÍ DĚL – ÚSTAVA A ZÁKONY.....	12
2. ÚSTAVA	13
2.2 POLIS	14
2.3 IDEÁLNÍ STÁT PODLE PLATÓNA.....	14
2.4 SPRAVEDLNOST V OBCI.....	15
2.5 ROZDĚLENÍ PODLE RODOVÝCH KAST	16
2.6 VÝCHOVA PODLE PLATÓNA A AKADEMIE	17
2.7 VLÁDCI V OBCI.....	18
2.7.1 Výchova filosofů – vládců.....	19
2.7.2 Správný výběr filosofů - vládců	20
2.8 STRÁŽCI V PLATÓNOVĚ IDEÁLNÍM STÁTU.....	20
2.8.1 Výchova strážců	20
2.9 OBČANÉ	22
2.10 POSTAVENÍ ŽEN VE SPOLEČNOSTI OBCE	22
2.11 ŠPATNÁ STÁTNÍ ZŘÍZENÍ	23
1. Timokracie	24
2. Oligarchie.....	24
3. Demokracie.....	24
4. Tyranida.....	25
3. ZÁKONY.....	27
3.2 POJEM SPRAVEDLNOSTI V DÍLE ZÁKONY.....	29
3.3 JAK BY MĚLA PODLE PLATÓNA VYPADAT POLIS.....	29
3.4 ZÁKONY A PRÁVO	30
3.5 OBČANÉ V POLIS	33
3.5.1 Výchova občanů	33
3.6 VLÁDCI V POLIS.....	34
3.7 STRÁŽCI V POLIS	34

3.8	ŽENA V OBCI	35
3.9	MAJETEK VE STÁTĚ	35
3.10	NESPRÁVNÉ STÁTNÍ USPOŘÁDÁNÍ	36
3.11	ROZDÍLY MEZI ÚSTAVOU A ZÁKONY	36
	ZÁVĚR	38
	SEZNAM POUŽITÉ BIBLIOGRAFIE:	40

Úvod

Ke zpracování bakalářské práce na téma *Platónův ideál sofokracie* jsem vzhledem k rozsahu bibliografie vybrala knihy *Ústava a Zákony*, které nejpodrobněji popisují ideál dokonalé obce. Tato díla jsou stěžejní díla celé práce. Dále se budu věnovat knihám Františka Novotného *O Platónovi*, které mi byly při vypracování práce velmi nápomocné a nastíní nám Platónův život i tvorbu.

Bakalářská práce je rozdělena do tří částí. V první části své práce bych ráda představila samotného Platóna a jeho názor na politiku (se zaměřením na samotnou sofokracii). Platóna zde můžeme považovat za jednoho z prvních filosofů, který se zabýval pojmem ideálního státu. Snažil se o vytvoření takového státu, který by byl přínosem pro všechny občany žijící v něm. Představím zde také významné události a osobnosti jeho života, které ovlivnily jeho myšlení. A to především neméně známého Sokrata, učitele a rádce Platóna, který tak významně ovlivnil jeho myšlení a celkový pohled na svět. Nastíněním politické situace za mládí Platóna se dostaneme do obrazu jeho myšlenek. Co ho vedlo k vytvoření pojmu dokonalého ideálu? Dále se zde ve zkratce seznámíme i s daným pojmem sofokracie.

Druhá část se zaměřuje na samotné téma bakalářské práce, a to sofokracii. Pro svou práci jsem si vybrala dvě hlavní Platónova díla - *Ústavu* a *Zákony*. Nejprve se budeme zabývat pojmem sofokracie a pojmem ideálního státu v díle *Ústava*. Ukážeme si zde, jak by měla vypadat správná polis a co to vůbec polis podle Platóna je. Nastíněním problému ideálního státu pochopíme, jak si ho Platón v díle *Ústava* představoval. Co pro něj bylo stěžejní a co naopak opomíjel. Jako hlavní zde právě můžeme považovat rozdělení do rodových kast. Rozdělení je zde hierarchické od nejvyšších po nejnižší. Nacházíme zde vládce, strážce, ale také obyčejný lid, mezi který můžeme považovat například řemeslníky, dělníky, rolníky, ale také umělce a chůvy. Všichni byli pro Platónův pojem ideálního státu velmi důležití, můžeme je tedy označovat jako základní stavební kameny obce. Každý je předurčen k nějakému úkolu, činu, a to má vést k ideálu dokonalého státu. Pokud každý bude vykonávat to, k čemu je předurčen, můžeme mluvit o dokonalém městském státu.

“Obec tedy vzniká, proto, že nikdo z nás není soběstačný a potřebuje množství pomocníků či který jiný důvod vede k založení obce?... Přibere-li si jeden druhého

pro svou potřebu v jedné věci a dalšího zase ve druhé, tu je-li potřeb mnoho... toto společenství lidí, žijících pospolu, jsme nazvali obec.”¹

Jak by neměla vypadat dokonalá obec, si představíme v kapitole *Špatná státní zřízení*. Zde Platón jmenuje hned čtyři hlavní nevyhovující státní zřízení, která jsou zase řazena hierarchicky od takzvaně nejlepších po zcela nevyhovující. Jedná se o timokracii, oligarchii, demokracii a také tyranidu.

Ve třetí části se zaměříme především na druhé významné dílo samotného Platóna, a to *Zákony*. Na začátku si stejně jako v díle *Ústava* představíme, jak by měla vypadat ideální polis podle Platóna v *Zákonech*. Jako stěžejní podnět k vytvoření dokonalé obce v díle *Zákony* nacházíme v zákonech a trestech, které zde Platón podrobně a barvitě vylíčil. Nacházíme zde nespočet zákonů, a to například: tržní řád, složení obyvatelstva nové obce, počet podílů půdy, zacházení s otroky, zákon o dovozu a vývozu zboží... atd. Oproti tomu zde nacházíme také podrobný popis trestů, jako jsou trest smrti nebo vyhoštění z obce. Díky propracovanosti Platónových zákonů a trestů je vidět, že se jednalo o velmi promyšlený systém, který měl napomoci obci k plynulému chodu. Ovšem nejen v *Ústavě*, ale také v *Zákonech* se Platón zabýval rozdělením do rodových kast. Jednalo se zde o nám již známé vládce, strážce a ostatní občany. Avšak nesmíme zapomenout také na postavení žen v obci. Další kapitolou bude majetek v obci, ke kterému se vztahují nám již známé zákony. A v neposlední řadě stejně jako v *Ústavě* tak i zde nacházíme pojem špatná státní zřízení, ovšem Platón se tímto problémem zabývá pouze okrajově.

Hlavní myšlenkou mé práce bude stále pojem ideálního státu. Jak má takový stát vypadat? Kdo má být v čele státu, aby mohl fungovat tak, jak má? Jaké nacházíme rozdíly mezi hlavními Platónovými díly *Ústavou* a *Zákony*? Co vedlo Platóna k napsání těchto děl zabývajících se ideálním státem?

Pokud bych se chtěla zabývat Platónovým myšlením podrobně a do hloubky, vydalo by to na rozsáhlou práci. Ale vzhledem k počtu stran bakalářské práce se budu snažit o jakýsi průřez Platónovými myšlenkami o dokonalém státu, a to především v dílech *Ústava* a *Zákony*.

„Filosofové by měli být vládci a vládci filosofovy“

¹ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 369b-c.

1. Stručné představení Platóna

Na úvod bychom si měli stručně představit Platóna, jednoho z předních řeckých autorů. Platón se narodil kolem roku 427 př. n. l. v jedné z athénských rodin, díky níž dosáhl vysokého vzdělání a pohled na politiku.² Platónova výchova a vzdělání se příliš nelišilo od vzdělání ostatních vrstevníků. Již samotná rodina byla úzce spjatá s politikou. Matka pocházela z rodu slavného básníka a zákonodárce Solóna a otec odvozoval svůj původ od athénského krále Korda. Jeho strýc Charmidés se podílel na vládě třiceti. Platónovi bratři Glaokon a Adaiment se v budoucnu objeví i v díle *Ústava*.

Platón byl nejen filosof, ale také politik, kterému byla znemožněna politická činnost. Celý svůj život se ale vracel k politickému problému - správnému uspořádání státu. Tímto se bude zabývat i má práce.

1.2 Politická situace v Athénách za doby Platónova mládí

Problematikou ideálního státu se začal Platón zabývat již v mládí. Tehdejší státní ústava byla velkou částí obyvatel nepříznivě posuzována a poté došlo k převratu. Proto se Platón snažil o vytvoření souboru pravidel o ideálním státu. Převrat vedlo jedenapadesát mužů, jedenáct ve městě, deset v Peiraiu a třicet se postaralo o nejvyšší vládu s neomezenou pravomocí. Tehdejší Athéňané vzhlíželi k hlavnímu ingeniuru svého okolí – k Alkibiadovi. „Alkibiadés je jako slunce toho jara, které nikdy nemělo rozkvést.“³ O vládě se mluvilo jako o oligarchii nebo Třicítce. Jelikož měl Platón v tomto převratu své rodinné stoupence, přidal se také. Naivně se domníval, že budou vládnout obci tak, že ji přivedou od nespravedlivého života na cestu spravedlnosti. Když však viděl na vlastní oči, jak byl jeho nejlepší přítel a hlavní učitel poslán na smrt, odvrátil se od vlády třiceti. Platón považoval Sokrata za nejspravedlivějšího muže své doby. Když byla vláda třiceti a tehdejší politický systém vyvrácen, táhla Platóna touha vrátit se k politickému a veřejnému myšlení.⁴

² NOVOTNÝ František, *O Platonovi I*. Praha: Jan Laichter 1948, s. 14-15.

³ PATOČKA Jan, *Platón*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1992, s. 10.

⁴ Platón, *Dopisy*, VII, 324b-326b. Čes. překl. F. Novotný, *Platonovy listy*, Praha, Česká akademie věd a umění 1928, str.32nn

1.3 Vliv Sokrata na Platónův život

Abychom správně pochopili myšlenky a názory Platónovy, měli bychom se seznámit s jeho hlavním rádcem a učitelem Sokratem. Kdo byl Sokrates? Proč tolik ovlivnil myšlenky Platóna?

Sokrata známe jako jednoho z nejvýznamnějších athénských filosofů a předního učitele Platóna. Jak známo, samotný Sokrates po sobě nezanechal žádné spisy. Vše, co o něm víme, víme v podstatě díky jeho žákům, Platónovi a Xenofontovi a jejich dílům. Sokrates své myšlenky předával ostatnímu lidu díky svému rozmlouvání, chodil do ulic a gymnázií a rozmlouval. Právě díky rozmlouvám a pokládání otázek byl Sokrates jedinečný. Platón během svého mládí měl možnost setkat se s řadou významných filosofů a myslitelů. Avšak nejvíce ho ovlivnil právě Sokrates.

Podle některých starověkých zpráv poznal Platón Sokrata ve dvaceti letech a setrval s ním osm let až do jeho smrti. Ale nemůžeme to tvrdit zcela jednoznačně, neboť je téměř jisté, že Platón znal Sokrata již od útlého dětství. Do té doby se Platón zabýval básnictvím, díky Sokratovi si však uvědomil, že to není správný směr jeho života. Proto spálil všechny své práce, písně, básně i tragédie a začal se plně věnovat zapisování Sokratovy rozmluvy. Tento čin by se dal považovat za moment zrození nového Platóna.

Zásadní vliv však na Platóna mělo uvěznění a následná smrt Sokrata. Platón obvinění nesl velmi špatně, byl přesvědčen o Sokratově nevině. Toto byl nejspíše zásadní moment zlomu Platónova myšlení o pojmu státu. Začal se věnovat vzniku ideálního státu, kterému by vládli filosofové – ideál sofokracie.

Sokrates uvedl Platóna na cestu, jejímž cílem bylo filosofické poznání. Ta cesta se zprvu rázně oddělila od onoho směru, který ukazovalo mladému Platónovi nadání jeho ducha a jeho společenské postavení. Platón zůstal básníkem a stal se i politikem, ale v jiném smyslu, než se od něho očekávalo a než se nadál on sám.⁵

Od Sokrata se Platón naučil zvláštní metodě filosofického rozboru, pracujícího usvědčující kritikou.⁶ V otázce formy státu dospěl Sokrates k aristokratické koncepci státního zřízení, ve kterém vláda patří nejmoudřejším a nejlepším, tedy těm, kteří dospěli k podstatě dobra - sofokracii.

⁵ NOVOTNÝ František, *O Platonovi I.*, 1948, s. 53.

⁶ Tamtéž, s. 245.

1.4 Pojem sofokracie

Na úvod bychom si měli vysvětlit stěžejní pojem celé bakalářské práce - sofokracii. Platóna můžeme považovat za jednoho z prvních, kteří tento pojem používali. Sofokracie vznikla v antice, kde filosofie zastávala nemalé místo v kultuře. Samotný pojetí sofokracie se v dílech *Ústava* a *Zákony* neobjevuje v takovém množství, jak bychom mohli očekávat. Platón zde pojem nahrazuje ideou dokonalého městského státu v čele s vládci, a to filosofy. Sofokracie je vláda filosofů. V dnešní době bychom mohli „vládu filosofů“ zaměnit za „vládu vědců“. Přesto tato forma vlády nebyla nikdy zcela uvedena do praxe. Můžeme zde mluvit o takzvané utopii myšlenek.

1.5 Obecné porovnání děl – *Ústava* a *Zákony*

Poté, co jsme si představili samotného autora, přecházíme ke komparaci nejdůležitějších Platónových děl, kde nacházíme i nám známou sofokracii. Díla *Ústavu* a *Zákony* věnoval Platón úvahám o spravedlnosti a o spravedlivém zřízení lidského soužití - obci.⁷ Obě dvě díla jsou jedny z nejvýznamnějších spisů Platónových. *Ústava* i *Zákony* jsou psány formou dialogů, které se vyznačují vysokou logickou úrovní.

⁷ NOVOTNÝ František, *O Platonovi I.*, 1948, s.287.

2. Ústava

V první řadě se má práce bude zabývat podrobným přezkoumáním Platónova díla - *Ústava*. V díle se zaměřím především na pojem dokonalé obce v čele s vládci – filosofy.

Ústava (Politeia) je významné literární dílo nejen z filosofického hlediska, ale také z hlediska politického. Za rok vzniku se obecně považuje rok 375 př. n. l. Hlavní postavou je zde Sokrates. Celé dílo je napsáno formou velmi rozsáhlého dialogu, typická jsou zde častá podobenství.⁸ Byla napsána v době, kdy se athénská demokracie, silně otřesená válkami se Spartou, ocitla v hluboké krizi. Demagogové úspěšně ovlivňovali názory mas a ukázalo se, že ani demokracie ani vláda šlechty nejsou státními formami, které dokáží městu zajistit rozkvět a blahobyť.⁹

„Nejdůležitější jest, aby nikdo nikdy nebyl nepodroben nadvládě, ani muž ani žena, a aby ničí duše nebyla trvale zvyklá, ani vážném jednání ani při hrách, aby člověk něco dělal samostatně sám o sobě, nýbrž aby i ve válce i v míru ustavičně hleděl na nadřízeného, poslouchal ho a tak žil, dáváje se od něho i v nejmenších podrobnostech řídit, jako je například státi, kdykoliv se to přikazuje, jíti, cvičit, mýti se, jíst....jedním slovem je třeba zvykáním naučit duši, aby nepomýšlela, ba aby vůbec nebyla schopna dělat něco odloučeně od ostatních....“¹⁰

Zde můžeme vidět Platónův výrok o soudobé společnosti a právě tady nacházíme myšlenku o vytvoření ideje dokonalého státu.

Platón věnoval dílu mnoho let. Dialog přechází od problematiky jednotlivce k nauce o společnosti a zahrnuje všechny oblasti Platónovy filozofie. Právě Sokrata zde nacházíme jako zprostředkovatele Platónových myšlenek. Samotné rozdělení *Ústavy* na deset knih nepochází s největší pravděpodobností od Platóna samého, ale je možno ho použít, aby se podle něho určilo skladební rozčlenění díla.¹¹

⁸ Například podobenství o Gýgově prstenu. PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 78-80.

⁹ REINER Ruffing, *Filosofický depozitář*. Knižní klub 2008, s. 41 – 42.

¹⁰ Platón, kolem roku 350 př.n.l

¹¹ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II*. Praha: Jan Laichter 1948, s. 177.

2.2 Polis

Aby vůbec mohl vzniknout dokonalý stát, o který se Platón ve svém díle snaží, musí existovat také *polis* – obec. Platón považuje *polis* za základní stavební jednotku státu. Platón se domnívá, že člověk je bytost nedostatku, která své potřeby nemůže uspokojit bez pomoci druhých. Řekové ve starověku měli zvláštní druh společenství nazvaný *polis*¹², jinak řečeno městský stát. *Polis* zprvu znamenalo označení pro sídliště, ale časem nabylo i právního významu. Každá obec měla svá pravidla, aby mohla plyně fungovat. Každý jedinec má nadání jen k některým činnostem, potřebuje tedy druhé lidi, proto je každý v *polis* předurčen k nějakému úkolu. Důležitým principem je zde především dělba práce. V čele státu měl stát vládce, v nejlepším případě filosof. Takové státní uskupení můžeme nazývat jako sofokracie. To Platón považuje za nejlepší možnost státního uspořádání.

Polis se stává místem, kde všichni občané mají své místo (a svůj úkol). Městský stát má pro občana velký význam, z hlediska podílení se na veřejném životě. Platón považuje za hlavní důvod vzniku obce to, že člověk není soběstačný a jediné místo, kde může ukojit své životní potřeby i mravní touhy, je společenství *polis*.

Každý člověk na rozdíl od živočichů má k dispozici řeč a rozum (*logos*), které se dají uplatňovat jediné ve společenství – *polis*. Postavíme-li člověka mimo přirozenou společnost, popřeme jeho přirozenost. Jedině ten, kdo nepotřebuje k životu *polis*, je buď zvířetem, nebo bohem.

2.3 Ideální stát podle Platóna

A nyní se dostáváme k hlavnímu tématu bakalářské práce, a to k myšlence ideálního státu v čele s moudrými filozofy. Celé dílo je prostoupeno myšlenkami, jak by měl vypadat opravdový ideál státu podle Platóna. Avšak Platón netvrdí, že jeho idea dokonalého státu vznikne, ba zda by vůbec mohla kdy existovat. Zde si můžeme položit otázku: Existovala, nebo existuje snad?

Platón v díle vytvořil vzor dobré obce. V obci by se měly nacházet tři třídy občanů - obyčejní občané (kam můžeme zařadit například rolníky a řemeslníky), strážci obce a v neposlední řadě vládci. Nastínil zde myšlenku, že dosavadní špatný

¹² POLIS, vznik polis můžeme datovat od období přelomu 8. a 7. století, po pádu Mykén na řeckém území

vliv se nezlepší, pokud: „Nestanou-li se v obcích filosofové králi nebo neoddají-li se nynější tak zvaní králové a panovníci řádně a náležitě filosofii“.¹³

Přesto dokonalý stát v *Ústavě* bývá často označován za autoritativní. V čele státu stojí jednotlivec či seskupení moudrých a vzdělaných vládců, kteří se však neptají na názory obyčejných občanů, ale sami posuzují, co je dobré a co ne.

Hlavní cíl Platóna však spočívá v prospěchu a blahu celého státu. Celá obec *Ústavy* je založena na dodržování společenského modelu státu, kde není místo pro zlo, ale popírá také možnost aristotelské blaženosti, protože veškeré individuální zájmy jsou zcela jasně podřízeny zájmu celého Platónova státu.

*„Ty, kteří budou v obci starší deseti let, odešlou všechny na venkov a převezmou (filozofové) děti, které se tak dostanou mimo dosavadní zvyklosti, jež si podržují i jejich rodiče, a vychovají je ve vlastních zásadách a zákonech, které budou takové, jaké jsme tehdy probrali. A takto bude co nejrychleji a nejsnadněji vybudována obec a její ústava, o níž jsme mluvili (451c – 461e), bude blažená a lidu, u něhož se to uskuteční, přinese největší prospěch.“*¹⁴

2.4 Spravedlnost v obci

Abychom mohli hovořit o ideální obci, musíme si nejprve představit důležitý pojem, a to spravedlnost. Již v knize první *Ústavy* se rozmlouvá nejen o stáří, ale především o spravedlnosti a nespravedlnosti, které prostupují nejen celým Platónovým dílem, ale jsou základem k dosažení ideálu dokonalé obce.

Trasymachos se domnívá, že „spravedlivý člověk všude pochodí hůře než nespravedlivý“.¹⁵ Oproti tomu Sokratova kritika Trasymachova mínění, že spravedlnost je to, co je výhodné silnějšímu, obhajoval poukázáním na poměr vládní moci k ovládajícím. Vládcové mohou nařizovat věci, které jsou jim ve skutečnosti nevýhodné. Trasymachos oponuje „*Chcete-li tedy, budeme hledat nejprve u obcí, jaká asi věc jest spravedlnost, potom jí budeme tímto způsobem pozorovat i u jednotlivce, pozorující v jevu menšího podobnost s větším*“¹⁶

Při hledání spravedlnosti v obci vyšel Platón z předpokladu, že řádně založená obec je dobrá. Dobrá je tedy, když je rozumná, moudrá, statečná a spravedlivá. „*Její*

¹³ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 222.

¹⁴ Tamtéž, s. 356.

¹⁵ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II*. 1948, s. 160 - 161.

¹⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 93.

*moudrost představují vládcové, statečnost jejich pomocníci, vojáci, rozumnost záleží ve svorném uznání všech občanů, že vládnouti mají lepší, spravedlnost je obsažena v tom, co bylo již dříve žádáno, že každý stav v obci koná své dílo a neoddává se mnohovělnosti.*¹⁷ A právě pokud bude každá složka obce vykonávat svou funkci, na kterou se nejlépe hodí a které je předurčena, můžeme mluvit o spravedlnosti. Znovu se obracíme k otázce spravedlnosti a nespravedlnosti, a to především u jednotlivce. Zde Platón ukázal, že jako máme v obci tři stavy občanů, každé s jiným posláním, máme také tři části duše: část rozumová, žádostivá a thymos (vznětivost, srdnost). „*Duše je spravedlivá, jestliže každá z těchto tří částí koná svůj úkol, jestliže rozum vládne, srdnost mu pomáhá a žádostivost se dává od nich ovládat.*“

2.5 Rozdělení podle rodových kast

Nutným předpokladem pro ideální stát bylo rozdělení lidí žijících v *polis* dle takzvaných rodových kast. V *polis* žijí lidé v určitém uskupení, kde je potřeba rozdělení do tří kast, avšak samotný pojem občanství zde Platón nedefinuje. Z textu *Ústavy* však vyplývá, že se bude jednat o seskupení lidí, kteří mají navzájem k sobě vztahy, žijí zde společně na jednom území. Právě společenství lidí, kteří žijí spolu, můžeme nazývat podle Platóna obcí.¹⁸

Hlavní je rozdělení obyvatelstva do tří tříd. Rozdělení do tříd probíhá během výchovy dítěte. Vyskytují se zde vládci, strážci a ostatní obyvatelé – řemeslníci a rolníci. Každý je v obci předurčen k danému místu a postavení, zároveň má každý svůj úkol. Avšak může činit pouze to, na co se nejlépe hodí podle svých přirozených schopností.¹⁹ Hraje zde velkou a důležitou roli dědičnost. Není však vyloučena možnost povýšení či poklesu do jiné společenské třídy.

Zatímco pro skupinu strážců a vládců popisuje Platón propracovaný systém vzdělání, o zbytku obyvatel se nezmiňuje a vzniká tak otázka, zda vůbec zamýšlel poskytovat určité vzdělání i ostatním lidem.

¹⁷ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 167.

¹⁸ PLATÓN. *Ústava.* 1993, s. 93.

¹⁹ Tamtéž, s. 95.

ČÁST DUŠE	SPOLEČENSKÁ ROLE	CTNOST
Žádostivost	Dělníci, rolníci, řemeslníci	Uměřenost
Vznětlivost (Thymos)	Vojáci, strážci	Statečnost
Rozumnost	Vládci	Moudrost (nús)

Stát je ideální, pokud všechny tři třídy žijí ve vzájemné harmonii a každý se věnuje jen té činnosti, ke které je předurčen.

2.6 Výchova podle Platóna a Akademie

Platón považuje výchovu a vzdělání za velmi důležité. Výchovu mládeže, ale i dospělých pokládal za podstatu politického umění. Vždyť právě ti nejvyšší by měli mít vzdělání nejlepší, aby mohli vládnout lidu. Vyžaduje veřejnou výchovu pro veškerou mládež (dívky i chlapce). Vzdělání probíhá na veřejné škole, která se nachází v obci. Jako cíl své výchovy si Platón představuje řádnou přípravu občanů, kteří jsou povinni plnit své sociální funkce. Velký důraz klade mimo jiné na výchovu rozumovou.²⁰ Platón se domnívá, že nemoci a neřesti vznikají z lidské nevzdělanosti, a proto se snaží díky výchově a vzdělání tomuto problému zamezit.

Platón založil Akademii²¹, nejednalo se o školu v dnešním slova smyslu, ale o jakýsi „společenský klub“. Všichni si zde byli rovni, byli to společníci. Hlavní podmínkou přijetí byla láska k moudrosti. Scházeli se zde lidé různě staří, v čele s Platónem jako takzvaným vůdcem.²² Byla zde především vyučována matematika, dialektika a přírodověda. Hlavním úkolem bylo bádání a diskutování. Akademie se značně lišila od Sokratovy výchovy, Sokrates vykládal na veřejném prostranství, zato Platón chtěl nalézt pro své bádání nerušený klid.²³ Nacházíme zde významné učence a filozofy, jako jsou například Xenofanes, Polemon, Krates a mnoho jiných. Akademie zde sehrála významnou roli ve vývoji a vzniku starověké vědy.

²⁰ JÚVA Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno: Edice pedagogické literatury – Paido, 2007, s. 12 – 13.

²¹ Založena byla nejspíše v Athénách 387př.n.l a zrušena byla roku 529př.n.l císařem Justinianem I.

²² NOVOTNÝ František, *O Platonovi I*. 1948, s. 101 - 103.

²³ Tamtéž, s. 97-98

2.7 Vládci v obci

Nejprve bychom si měli položit otázku, koho můžeme považovat za opravdového vládce? Za takového považujeme člověka milujícího pravdu, toužícího po moudrosti, a to po celé, jenž směřuje k poznání skutečného jsoucna, jehož předmětem jsou věci proměnlivé. Za ideálního vládce v polis je považován filosof. „*Filosof je ten, kdo s láskou přijímá jsoucno samé.*“²⁴ Filosofem může být jen ten, kdo je pečlivý, velkorysý a je od přírody nadán pamětí.²⁵ Jeho život je úzce spjat s moudrostí a pravdou naplňující jeho filosofické učení. V řecké polis by měly rozhodovat pouze elity, které k tomu jsou nejzpůsobilejší a mohou mít důvěru v ostatních občanech obce. Podle Platóna si jen filosoficky vzdělaní lidé zaslouží statut osoby - vládce, který smí řídit stát.

Platón v díle hovoří o ideálním státu jako o moudrém. Tuto moudrost nacházíme u správců obce. Vládu ve svém státu vkládá do rukou filosofů.²⁶ A právě zde může mluvit o sofokracii - vládě moudrých filosofů.

Avšak nacházíme zde i názor, že filosofové jsou lidé špatní a pro obec neužiteční. Toto mylné mínění o filosofech vzniká, protože je lidé nepouštějí k správě obce, okolí kazí povahy nadané k filosofii, proto se filosof může uplatnit jen ve vhodné obci.²⁷

Platón však trvá na tom, že vládnutí samo o sobě nemá být jen příjemnou záležitostí, která by byla uskutečňována pro dosažení osobních výhod vládců, ale pro dobro společnosti. Prolomil zde často užívanou zásadu, že politická moc je žádoucí nejen kvůli ní samotné, ale také pro materiální výhody vládce. Pravý filosof vládne podle Platóna díky svému vědění, znalostem dobra a spravedlnosti a nehoní se za vnějšími požitky.²⁸ Nebude vykořisťovat ostatní, aby uspokojil své zájmy, ale bude se řídit pevným a neměnným idejemi, které poznal, a sloužit tak pro dobro všem. K tomu směřuje i jeho filozofická výchova (bez rodiny, majetku, peněz).

V díle, v němž popisuje ideální stát v čele s vládci – filosofy, ale nenacházíme, zda by měli být také oni sami vázání zákony. Můžeme se tedy domnívat, že vládci mohou kdykoliv měnit zákony obce. Hlavní přínos můžeme spatřovat v tom, že zde

²⁴ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 169.

²⁵ Tamtéž, s. 167.

²⁶ PLATÓN. *Ústava.* 1993, s. 187.

²⁷ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 170.

²⁸ Hape, R. M. BARNES, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1994, s. 76.

bylo poukázáno na fakt, že osobní ambice a úspěch nejsou těmi nejdůležitějšími věcmi v životě a že dobro, které si přejeme pro jiné, je hodnotnějším cílem.²⁹

Jako jedinou možnou kontrolu vládnoucí třídy označuje sebeovládání, neboť nadřazenost vládnoucí třídy musí zůstat nedotčena, a proto kontrola protikladnou silou ovládaných nepřipadá v úvahu. Hlavní obtíž pro Platóna je, že strážci a pomocníci musí být nadáni povahou, která je zároveň mírná, ale také zlá.

*”Je třeba, aby vůči svým byli mírní, ale vůči nepřátelům tvrdí; nebudou-li takoví, nebudou muset čekat na jiné, až je zničí, nýbrž sami je v tom předstihnou.”*³⁰

2.7.1 Výchova filosofů – vládců

Platón navrhl jasný rozvrh, podle kterého by se měli mladí vládcové vychovávat. Jak výchova, tak i vzdělání byly pro Platóna velmi důležité. Od třetího do šestého roku probíhala takzvaná společná výchova. Po sedmém roce následovala gymnastika a tělesná zdatnost, která byla důležitá především pro chlapce. Měla za úkol rozvíjet tělesnou zdatnost, kterou využili k tělocvičným závodům, ale především k bojové přípravě. Jednalo se například o střelbu z luku nebo cvičení v boji. Platón zde tělesnou výchovu staví na stejnou úroveň s músickou výchovou. Další nezbytnou složkou vzdělání bylo od desátého po třináctý rok, čtení a psaní. Dále následovala výchova ve studii poezie a músiky, ta probíhala od čtrnáctého po šestnáctý rok života. Músická výchova spočívala zejména v bájesloví a v hudebním umění. Hlavní a zásadní vliv měla mít na člověka, neboť měla harmonicky formovat a posilovat duši člověka. Jako předposlední složkou byla výchova matematiky, ta probíhala od šestnáctého po osmnáctý rok. A na konec patřil vojenský výcvik, který se měl konat od osmnáctého roku po dvacátý.

Po dosažení 20let se mohl student rozhodnout, jaký bude jeho směr studia, mohl si vybrat, jakým směrem se vydá. Výběr byl v astronomii a matematice nebo se stát úředníkem, poté by mohl studovat pět let filosofii a dialektiku, nebo skončit s vyučením válečníka. Po celou dobu vzdělání probíhaly přísné a náročné zkoušky a výběr těch nejlepších.

²⁹ Tamtéž, s. 92.

³⁰ PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 101.

2.7.2 Správný výběr filosofů - vládců

Kde a jak najít správného vládce nacházíme v Platónově pojednání o výběru správců. Je potřeba, aby budoucí vládcí obce byli ze všech občanů nejpevnějšími a nejstatečnějšími. Od pravého vládce musíme požadovat šlechetné a čestné mravy, pracovitost, chápavost, dobrou paměť, protože všechny tyto vlastnosti jsou potřebné ke vzdělání.³¹

Za nejzákladnější ctnost vládce považuje Platón moudrost. Je třeba, aby byl budoucí vládce vzděláván a vychováván již od útlého dětství, jak jsme již nastínili v předešlé kapitole o výchově a vzdělání. Avšak k vládě se může dostat pouze ten, kdo dokáže, že je schopen řídit obec ve prospěch všech. Hlavním cílem vládce bude dobro obce.³² Platón zdůrazňuje, že by vládcí obce měli opovrhovat poctami a vždy mít na zřeteli spravedlnost obce samotné.

2.8 Strážci v Platonově ideálním státu

Druhou třídu nazývá Platón strážci obce. Tato třída musela nutně vzniknout z důvodů zabezpečení a ochrany státu.

2.8.1 Výchova strážců

Na strážce byly kladeny vysoké nároky z hlediska povahy, vzdělání a dovedností. Mezi ně patřila vznětlivost, rychlost, síla, ale také láska k moudrosti a mírnost. Právě mírnost měla být určena ke svým spoluobčanům, oproti tomu vznětlivost k nepřátelům. Zde také nacházíme Platónovu analogii se psy (k vlastním se lísají, na nepřátele štěkají).³³

Hlavními složkami výchovy strážců bylo gymnastické a musické umění. Sokrates jak ve druhé knize, tak i ve třetí stanovil hlavní zásady (mají-li se strážcové stát zbožnými a božskými), jaké vypravovat dětem báje a pověsti: bůh je vždy dobrý a nemůže být příčinou zla, bůh je pravdivý, nenávidí lež a nemění svou podobu. Báje a pověsti by neměly vzbuzovat strach ze smrti. Výchova má zde vštěpovat budoucím

³¹ PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 347.

³² Tamtéž, s. 355.

³³ Tamtéž, s. 375.

strážcům lásku k pravdě, rozumnou uměřenost a nezištnost. Básníci zde nesmějí promlouvat, že lidé nespravedliví jsou šťastni a naopak spravedliví nešťastni.

Od výkladu o obsahu slovesných skladeb se rozmluva přesunula k úvaze o jejich tvaru. Stanoveny byly tři druhy básní: druh napodobovací, sem patřila tragedie a komedie (ty se moc pro strážce nehodily), druh, ve kterém mluví sám básník, zejména dithyramb a druh smíšený z vypravování a napodobování, kam můžeme zařadit epos. Dále zde Sokrates rozmlouvá s Glaukonem o způsobu zpěvu a písni, o harmonii a rytmech. Byly odmítnuty všechny harmonie palčivé, bujné a změkčilé a naopak byla přijata hudba válečná, vážná s harmonií dorskou a frýžskou. Vyloučeny byly i mnohostrunné nástroje a píšťaly, ovšem doporučena zde byla kithara a lyra. Také všechna ostatní umění a řemesla mají vytvářet obrazy dobrých mravů a krásy.³⁴ Sokrates se dále zabývá výchovou gymnastickou. „*Dobrosti duše vycházejí i dobrost těla, nikoliv naopak*“. I hry dětí mají sloužit k výchově.

Od výkladu o výchově strážců obce přešla rozmluva k úvaze, jak mají být upraveny životní poměry. Strážci obcí se dělí na dvě třídy podle zkušeností, na vládce a jejich pomocníky. Strážci mají bydlet i stolovat společně, nemají mít vlastní majetek ani rodiny, stravování a jiné životní potřeby mají dostávat od občanů jako mzdu za strážní službu.

Především nikdo nemá mít žádný vlastní majetek, jen ten nejnezbytnější. Nikomu nepatří obydlí nebo místnost. Mají se stravovat společně a žít pospolu jako při vojenském tažení. Co se týče zlata a stříbra, je třeba jim říci, že oni sami mají božský kov ve své duši z vůle bohů, a proto nemají zapotřebí lidského. Jako jediným z obce není strážcům dovoleno zabývat se zlatem a stříbrem, dotýkat se ho, být s nimi pod jednou střešou, nosit je na sobě ani pít ze zlatých nebo stříbrných nádob. Jen takto mohou zůstat ochráněni a sami budou moci chránit obec.³⁵

Avšak v Platónově státě nenacházíme peníze - nenacházíme zde ani žádné nakupování či snad prodávání, pouze přidělování. Platón byl přesvědčen, že peníze lidi kazí a jsou formou konfliktů. Veškerý styk se zlatem a stříbrem je jim zakázaný.³⁶ Avšak Adeimantos zde namítá, že za těchto podmínek nebudou strážcové obce šťastni. Sokrates vysvětlil, že nejde o štěstí jedné třídy, ale především celé obce. Strážci mají na starosti, aby do obce nevnikla dvě zla, bohatství a chudoba. Hlavní věc

³⁴ Tamtéž, s. 113 - 114.

³⁵ PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 152 - 153.

³⁶ Tamtéž, s. 153

pro blaho obce bude péče o výchovu, ta namnoze nahradí podrobné zákonodárství.³⁷ Jako jedinou možnou kontrolu vládnoucí třídy označuje sebeovládání, neboť nadřazenost vládnoucí třídy musí zůstat nedotčena, a proto kontrola protikladnou silou ovládaných nepřipadá v úvahu.

Platón se zde snaží nastínit myšlenku, že strážce by měl být jako lékař, měl by totiž předvídat možné zlo a včas ho odhalit, a ne čekat, až vznikne.

2.9 Občané

Třetí část občanů jsou řemeslníci a rolníci, kteří měli svou úlohu v obživě a výtěžku pro obec. Mají vést stát k produkci. Dále se sem Platón snaží zařadit také dělníky, kteří jsou sice duševně slabší, ale naproti tomu disponují velkou zdatností, která je pro ně tak důležitá. *“Ještě pak jsou i jacísi jiní posluhovači, totiž lidé, kteří duševně nejsou právě nejhodnější býti členy společenství, kteří však mají dostatečnou sílu tělesnou k těžkým pracím...”*³⁸

Avšak nejedná se pouze a jen o řemeslníky a dělníky, ale také o obuvníky, tkalce, kováře, pasáky skotu...atd.³⁹ Ty můžeme nazvat jako „producenty“ životně nezbytných prostředků pro ideál dokonalé obce. Postupem času byla potřeba takzvané nové profese. Byli zde například umělci: básníci, tanečníci, masaři, rapsódi. A v neposlední řadě také chůvy a kojné.⁴⁰

Ovšem nikdo z výše uvedených nemá žádný vliv na řízení obce, a proto se musí podřizovat zbývajícím složkám. Z hierarchického hlediska jsou až úplně vespod. Vždyť jak již Platón nesčetněkrát zmínil, jde především o rozdělení občanů k práci, která je jim předurčena. Platón pojednává nejvíce o vládících a strážcích, avšak o ostatním obyvatelstvu obce se moc v Ústavě nezmiňuje. Zde nám vzniká otázka, zda vůbec zamýšlel systém výchovy a vzdělání také jim.

2.10 Postavení žen ve společnosti obce

I když se doposud počítalo pouze s muži, ženy mohou být také jak strážci, tak i později vládci obce.

³⁷ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 166.

³⁸ PLATÓN. *Ústava.* 1993, s. 96.

³⁹ Tamtéž, s. 94.

⁴⁰ Tamtéž, s. 373.

„Není tedy, příteli, žádného zaměstnání v obecním životě, které by náleželo ženě, protože jest žena, ani muži, protože jest muž, nýbrž přirozené vlohy jsou podobným způsobem rozděleny v obou pohlavích a všech zaměstnání se může účastniti podle své přirozenosti žena, všech pak i muž, ale ke všem jest žena tvor slabší než muž.“⁴¹

Zde můžeme ženu připodobnit k feně, také je slabší než pes, jako žena oproti muži. Také ženy budou předurčeny k povinnostem, které umí nejlépe, tak jako muži. Stejně tak jako muži mají i ženy být předurčeny k zaměstnání, jež odpovídá jejich schopnostem.

Platón zde navrhuje i myšlenku, kde strážci a strážkyně setrvávají ve společné rodině i s dětmi. Můžeme takové společenství považovat za největší dobro pro obec, protože každá strážkyně náleží všem strážcům (ale také naopak), ale také děti jsou dětmi všech. A to z toho důvodu, že pokud se něco stane se strážkyní nebo dítětem, budou truchlit všichni strážci, a nejen jejich biologičtí rodiče a manželé.⁴² Zde je vidět jasná utopie Platónových myšlenek.

2.11 Špatná státní zřízení

Nejen popis ideálního státu, ale také jak by neměla vypadat *polis* podle Platóna nacházíme v díle *Ústava*. Platón za nevhodná státní zřízení považuje timokracii, oligarchii, demokracii a tyranidu.⁴³ Již samotné seřazení státních zřízení má svůj význam. Tedy timokracie je pro Platóna jednou z lepších uspořádání státu, za to tyranida je vůbec ta nejhorší.

Platón pojednává o jednotlivých státních formách v podobě vývoje. Z jedné formy státního uspořádání je nemožné vytvořit jinou, pokud je vládoucí skupina jednotná a svorná, i kdyby byla početně malá.⁴⁴

„Ústav je tolik druhů, kolik je druhů lidí, protože ústava se rodí z charakteru lidí, kteří stát tvoří, a tento charakter je jí opět formován. Platón zkoumá různé formy státu a lidské typy, jenž jim odpovídají“⁴⁵

⁴¹ Tamtéž, s. 198.

⁴² PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961, s. 462 a – b.

⁴³ PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 358.

⁴⁴ Tamtéž, s. 360.

⁴⁵ STORIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 8. Vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 125

1. Timokracie

Timokracie je podle Platóna vláda ctižádostivých, nejsilnějších. Vzniká z aristokracie, kde nacházíme rozpory mezi vládnoucími vrstvami. Když vzniknou násilnosti a otevřené nepřátelství, nakonec se dohodnou, že vládci a strážci si rozdělí mezi sebou půdu a domy a udělají je svým soukromým majetkem. Nacházíme zde spojení aristokratické úcty a oligarchické ctižádostivosti. Jako timokratického člověka můžeme například uvést velkého požitkáře se sklonem k lakotě.⁴⁶ Timokracie má společný rys s ideální obcí, a to je vojenský aspekt života. Avšak vojáci jsou zde přeceňováni, jsou ctižádostiví a hrubí a bez schopnosti sebeovládání.⁴⁷

2. Oligarchie

Z timokracie, která se vyznačuje vládou ušlechtilých jedinců, kteří usilují o slávu a čest, vzniká oligarchie, vláda bohatých, kde nerozhoduje kvalita vládnoucích. Vládce si zde více váží bohatství než ctnosti. Kde má ve státě vážnost bohatství a boháči větší důležitost, tam se ctnost a dobří lidé méně cení.⁴⁸ Platón ostře kritizuje oligarchii hlavně vzhledem k představě, že každý člověk má v obci své přirozené postavení, které oligarchie jasně porušuje. V oligarchickém státě dojde k rozdělení obce na chudáky a na boháče. Jak Platón říká: „*Je-li v obci váženo bohatství a s ním i boháči, potom ztrácí svou cenu dokonalost a s ní i dokonalí lidé*“⁴⁹ Z toho vyplývá vznik častých rozporů a válek. V takovém státě nepanuje jednota, vzniká zde jasné napětí mezi chudými a bohatými vrstvami obyvatel obce, což stát navenek oslabuje. Platón zde dává jasně přednost vzdělanému a moudrému vládci před bohatým.

3. Demokracie

„Představme si loď vyplouvající na moře, jejíž kapitán je nahluchlý, krátkozraký a nedotčený znalostmi navigace. Také jeho námořníci jsou neznalí všeho, co mořeplavba vyžaduje. Nehledě na to se všichni hádají, kdo z nich smí jako první stát u kormidla. Jakmile loď opustí přístav, hned vypukne boj o pozice i proviant a cesta

⁴⁶ PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993, s. 310 – 331.

⁴⁷ Tamtéž, s. 357 - 366.

⁴⁸ Tamtéž, s. 312.

⁴⁹ Tamtéž, s. 368.

se změni v chaotické bloudění hašteřivých opilců. Všichni jsou přesvědčení, že řídit loď je docela snadné, a když se někdo z jejich středu přece jen pokusí zjistit jejich polohu, ostatní se mu posmívají jako neužitečnému povaleči, který se jen dívá na hvězdy. Pasážěři nemají poněti, jak vypadá „pravý kormidelník“, a i kdyby se náhodou někdo takový na palubě nacházel, označil by ho za žvanila a budižkničemu.“⁵⁰

Tímto podobenstvím o „pravém kormidelníkovi“ nás chtěl Platón varovat před chaosem, který hrozí demokracii, pokud je ignorován princip výběru těch nejlepších.⁵¹

S demokracií se v porovnání s ostatními státními zřízeními v díle *Ústava* setkáváme pouze okrajově. Demokracii chápeme v *Ústavě* jako společnost založenou na svobodě a volnosti občanů žijících v ní. Každý si smí dělat, co uzná za vhodné, jednat podle svého uvážení.

Platón však poukazuje na zásadní problém státního zřízení demokracie. Pokud každý se smí chovat, jak chce, může to vést k mnoha zásadním problémům a nepříjemnostem. Platón především kritizuje, že zde nenacházíme žádný prostředek, který by donutil občana, který se k vládě hodí, aby se stal vládcem a byl v čele obce, pokud on sám nechce.⁵² Hlavním problémem demokracie je až přílišná svoboda občana. Právě proto Platón nepovažuje demokracii za správný druh státního zřízení a přirovnává ji k pestrobarevnému rouchu. Úřady se obvykle obsazují zpravidla losováním.⁵³ Z demokracie vzniká postupně tyranida.

4. Tyranida

Nakonec přichází tyranida, jako nejhorší forma vlády, která je v naprostém protikladu s demokracií. Tyranida vzniká podle Platóna z demokracie, z přemíry svobody se stává přemíra otroctví.⁵⁴ Tak je to s počasím, rostlinami a živými těly a v nejmenší míře i s ústavami. Přílišná svoboda se nemění na nic jiného než na přílišné otroctví jak u jednotlivce, tak ve státě.⁵⁵ Tyran musí svou obec neustále udržovat ve stavu

⁵⁰ REINER Ruffing, *Filosofický depozitář*. Knižní klub 2008, s. 41 – 42.

⁵¹ Tamtéž, s. 41 – 42.

⁵² PLATÓN. *Ústava*. 1993, s. 106-107.

⁵³ Tamtéž, s. 557a.

⁵⁴ Tamtéž, s. 389.

⁵⁵ Tamtéž, s. 560a.

války, aby byl schopen si udržet moc. Tyranem se stává ten, který chová nejsilnějšího tyrana v sobě.

*„Duše tyrana jest plna mnohého otroctví a nevolnictví a jsou porobeny ty její části, které byly nejlepší, kdežto malá část, nejničemnější a nejsilnější, panuje“*⁵⁶ Platón dokonce život tyrana používá jako důkaz ubohosti nespravedlivého člověka.⁵⁷ Stejně jako duše tyrana, i tyranská obec je plna strachu a bolesti.

⁵⁶ Tamtéž, s. 577e.

⁵⁷ Tamtéž, s. 409.

3. Zákony

Druhým nejdůležitějším dílem zabývajícím se formou ideálního státu (bakalářské práce) je spis *Zákony (Nomoi)*. *Zákony* jsou pravděpodobně posledním dílem Platóna. Platón zde reaguje na politické zkušenosti a zjišťuje, že dokonalý vládce, který by se zabýval filosofií, neexistuje. Avšak *Zákony* nebyly napsány s podnětem nahradit stávající *Ústavu*, ale přidat k němu druhé nejlepší vyjádření ideálního státu. Pro koho byla idea dokonalé obce určena? Platón zde byl povolán k vytvoření takzvané ústavy a zákonů pro obnovení politiky, především na Krétě. Sám Platón to v dialogu mnohokrát zdůrazňuje. Již od čtvrté knihy až do konce se zabývá založením nové obce.⁵⁸

Tuto práci začal psát po návratu z třetí cesty na Sicílii.⁵⁹ Vyplnila poslední léta jeho stáří a byla důstojným závěrem jeho činnosti. Sám ji již nedokončil. Dílo bylo vydáno jedním z jeho věrných žáků Filippem z Opuntu po jeho smrti. Z tohoto dialogu, věnovaného opět politice, je zřejmé, že vlastním cílem Platónova myšlení bylo od počátku do konce mravní založení státu a odpovídající výchova a vzdělání jeho občanů. Dílo *Zákony* jsou hlavním pramenem pro poznání Platónovy pozdní filozofie.

Rozmlouvají zde tři starci, nejmenovaný Athéňan, Kréťan Kleinias a Sparťan Megillos. Na začátku jejich hovoru je naznačeno, že konají společnou cestu po Krétě z města Knosu k posvátné jeskyni Diově a hovor jim má cestu zpříjemnit. Během cesty rozmlouvají o ústavě, protože jeho společníci jsou z obcí proslulých svým zákonodárstvím.⁶⁰

První tři knihy si můžeme dobře představit jako samostatný dialog o ústavě a zákonech.⁶¹ *Zákony* se svým obsahem, ale i slovesnou podobou značně liší od kteréhokoliv praktického zákoníku. Soustava zákonů se zde prolíná s obecnými úvahami. Právě obavy z lidské slabosti přinutily Platóna, aby místo lidí učinil vladařem zákon. „*Zákony jsou osobitý plod životní touhy po lepší úpravě lidského soužití, touhy, která se právě na konci jeho života s porozuměním a láskou přiblížila*

⁵⁸ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 303.

⁵⁹ NOVOTNÝ František, *O Platonovi I.* 1948, s.162.

⁶⁰ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 264.

⁶¹ Tamtéž, s. 302.

*ke skutečnému člověku. Je možno říci, že Zákony jsou nejlidovější a nejlidštější dílo Platónovo*⁶²

Ale zároveň Platón tvrdil, že rozum jako princip svobody se nesmí podřizovat zákonům. Veškerá ustanovení nacházející se v *Zákonech* mají vést k všeobecnému dobru. Za dobro Platón považuje statečnost, spravedlnost, moudrost a rozumnost.⁶³ Dílo *Zákony* vzniklo z teoretického zájmu o dokonalé zřízení obce a praktické potřeby⁶⁴ (tím se liší od *Ústavy*). Zákon jen nařizuje, ale nikdy nevládne, uskutečňování politické moci zůstává stále na lidech, tím pádem se zde objevuje potřeba zdatných vládců.

„... je lidem nutno dávat si zákony a žít podle zákonů, sice by se ničím nelišili od nejdivočejších zvířat. Příčina toho je to, že přirozenost žádného člověka není sama o sobě schopna poznati, co prospívá lidem k občanskému soužití, a kdyby to poznala, aby vždy mohla a chtěla konat, co je nejlepší. Především je zajisté těžké poznat, že politické umění, a to opravdové, se musí starat nikoli o soukromý, nýbrž o společný zájem – neboť společný zájem obce svazuje, soukromý však je roztrhává – a že prospívá společnému i soukromému zájmu, oběma, jestliže se dobře daří spíše společnému než soukromému; zadruhé pak, i jestliže někdo v odborné nauce dostatečně pojme poznatek, že se to přirozeně tak má, ale potom se zmocní neodpovědné a neomezené vlády nad obcí, nikdy by nemohl setrvat v tomto názoru a po celý život pěstovat společný zájem jako vůdčího činitele v obci a zájem soukromý jako podružný vedle společného, nýbrž lidská přirozenost ho bude stále pudit k prospěchářství a sobectví, nerozumně se vyhýbajíc strážni a honíc se za slastí, a oba tyto zřetele si nastaví jako clonu před to, co je spravedlivější a lepší, a způsobujíc v sobě tmu, nakonec naplní sebe i celou obec všelikými zly. Ovšem kdyby se někdy narodil člověk božím údělem přirozeně způsobilý a byl schopen převzít toto postavení, nic by nepotřeboval zákonů, které by nad ním vládly; neboť ani žádný zákon, ani žádný řád nemá větší moc nad vědění a božské právo vyžaduje, aby rozum nebyl ničím poddaným ani otrokem, nýbrž aby byl vládcem všeho, ač jestliže je podle své přirozené podstaty vskutku pravdivý a svobodný. Ve skutečnosti však takový není naprosto nikde, leda jen v malé míře; proto je třeba

⁶² NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 162.

⁶³ PLATÓN. *Zákony.* 1961, s. 330-332.

⁶⁴ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II.* 1948, s. 301.

voliti to druhé, řád a zákon, jež sice na mnoho vidí a hledí, ale na všechno nemohou.“⁶⁵

3.2 Pojem spravedlnosti v díle Zákony

Významné místo v *Zákonech* zabírá také pojem spravedlnost. A právě zde si můžeme položit otázku, v čem spočívá spravedlnost. Spravedlnost zde Platón popisuje jako „konat své“. Platón tím míní rozdělení lidu z obce do rodových tříd, každý má konat jen to, k čemu je předurčen, aby mohl fungovat ideál dokonalé obce.

3.3 Jak by měla podle Platóna vypadat polis

V díle *Zákony* nacházíme podrobný a velmi kvalitní popis vzhledu Platónovy ideální *polis*. Město se má zakládat co nejvíce uprostřed země.

Veškerá půda zde je rozdělena do 5040 dílů, jedná se o takzvané nezczizitelné podíly. Stejný počet bude také rodin žijících zde. Číslo není zvoleno jen tak, ale má svůj význam, je to nejmenší číslo, které lze dělit prvními deseti čísly a má mnoho dalších dělitelů.⁶⁶ Je zde výhoda, že vládce může kdykoliv rozdělit občany na rovné díly. V této části jasně vidíme Platónovu vášeň k matematice.

Poté má být *polis* rozdělena do dvanácti dílů. Jako první se má určit okres zasvěcený Hestii a Diovi a Athéně pod jménem Akropolis, odkud bude vycházet dvanáct dílů. Důležitá je zde i svatyně, kterou je potřeba zřizovat kolem celého tržiště, na vyvýšených místech, pro bezpečnost a čistotu. Vedle je potřeba zřídit příbytky pro úředníky a soudy.⁶⁷ Obec by se neměla nacházet ani v blízkosti moře, protože by se zde mohli vyskytnout nepoctiví obchodníci. Obec by měla být podle Platóna všeploďná, ale zároveň také hornatá, což by jí znemožnilo vývoz věcí a naplňování se bohatstvím, což zde Platon považuje za zlo. Město by nemělo být ani obehnáno hradbami, jak je jinak známo. „*Hradby se mají nechat ležet a spát v zemi a nezdvihat*“⁶⁸

Platón také vyjadřuje názor k vhodnému počtu obyvatel v obci. Takový počet obyvatel by se měl ubránit možnému nebezpečí. Avšak také by měl být udržován na

⁶⁵ PLATÓN. *Zákony*. 1961, s. 874e-875d.

⁶⁶ Tamtéž, s. 737e-738d.

⁶⁷ Tamtéž, s. 778d.

⁶⁸ Tamtéž, s. 778d.

určité hranici, pomocí regulace porodnosti. V krajních případech může dojít k posílání přebytečného lidu do některé kolonie, nebo se pro ně kolonie založí.⁶⁹

Podle Platóna bude nejlepší obec taková, kde vznikne jednota občanů v obci. Nejlepší by bylo, kdyby nejen majetek, ale také ženy a děti byly společné a společné vlastnictví postupně zaniklo.

3.4 Zákony a právo

V knize *Zákony*, jak již samotný název napovídá, jsou popsány zákony utvářející společnost občanů. Jako nejlepší možný stát je tu pokládán stát zákonný. Platón klade velký důraz na rozum, který také ustanovuje zákonem. Správné zákony by měly vést k blahu celé obce a občanů v ní žijících, a ne pouze pro jednotlivce. Pokud by si vládci ustanovili zákony pouze pro svůj vlastní prospěch, nejednalo by se o ideu dokonalého státu.⁷⁰

Avšak nelze probrat všechny zákony, které nám spis nabízí, jelikož jsou psány opravdu podrobně a barvitě. Nalezneme zde například zákony o zacházení s otroky, stanovení bohoslužeb, zákon o dovozu a vývozu zboží, tržní řád, rolnické zákony, zásady o trestání bezbožných, předpisy o rozvodu a uzavírání nového sňatku a mnoho dalších... Proto se zaměřím pouze na některé z nich, zároveň na ty, které mě zaujaly nebo byly pro mou práci důležité.

Je zde popisován a kladen důraz na zákon o vlastnictví. Nikdo nesmí zasahovat do cizího majetku bez souhlasu vlastníka. To platí pro každého bez sebemenší výjimky. Například průjezd na cizím pozemku bez souhlasu vlastníka nebo otravování cizí vody.⁷¹

Podrobně je zde popsána i domluva občanů o podílech, takzvané varování před hromaděním bohatství. Zákon zde zakazuje vlastnit zlato, stříbro, ale také jinou měnu než tu, která náleží obci. Pokud si občan doveze z jiného státu jejich měnu, musí si ji směnit na měnu jeho obce. *„Ukáže-li se o někom, že si je chce ponechat, ať jsou zabaveny, a kdo o tom ví a neudá to, buď spolu s tím, kdo je přinesl, stížen kletbou i hanbou a k tomu ještě pokutou ne menší, než je hodnota přinesených cizích peněz.“*⁷²

⁶⁹ PLATÓN. *Zákony*. 1961, s. 133.

⁷⁰ Tamtéž, s. 110 – 111.

⁷¹ Tamtéž, s. 285.

⁷² Tamtéž, s. 742b-c.

Zákon o tržním řádu a předpisy o obchodech. Platón zde podrobně popisuje, jak by měl vypadat obchod v polis. Snaží se o jasný zákon, který by měl vše zjednodušit a nastolit jednotný řád obchodování. Agorani mají být pověřeni o vše související s trhem obce. Hlavní jejich úkol je dozor nad svatyní, aby nebyla ničena a aby se týkala zájmu lidí. Byl zde ustanoven zákon o prodeji věcí cizincům. Každý druh měl vlastní zákon určující průběh prodeje. První den v měsíci se mají vyvážet věci na prodej cizincům, desátý den je určen tekutinám a všemu, co teče. Dvacátého je určen prodej zvířat, ale také kůží, plstí a všelijakého oděvu. Je zde také zakázáno veškeré obchodování s ječmenem a pšenicí určenou na mouku. Ostatní potřebné věci mohou občané volně prodávat na předem vytyčeném místě na tržišti.⁷³

V díle *Zákony* nenacházíme pouze zákony, ale také trest jim hoden.

Platón se zde také zabývá vážnějším trestným činem, jako je například vražda. Je zde potřeba rozdělit činy na neúmyslné a v horším případě na násilné čili úmyslné. Ovšem nejedná se o trestný čin, například při vojenském cvičení nebo při lékařském zákroku, pokud samozřejmě nejde o důkladný úmysl, nemá být nijak trestáno. Dále se dělí činy na spáchané v takzvaném afektu a činy důkladně promyšlené za jediným účelem, a to smrtí.⁷⁴ Ty jsou samozřejmě trestány jinak a tvrději. Je zde také možnost nepovedeného pokusu o vraždu nebo chceme-li usmrcení, občan zde má být stíhán stejným způsobem, jako kdyby šlo o opravdovou vraždu, ovšem trest je v tomto případě mírnější.⁷⁵

Jako nejvyšší tresty jsou považovány tresty smrti a vyhoštění z obce. Trest smrti má však dvojí oprávnění a to, že bude simulovat dokonalý obraz příkladu, jak se chovat ve správné obci nemá, ale také zbavení se nechtěných občanů.⁷⁶ Trest smrti můžeme očekávat například u porušení ústavy nebo u zatajování peněz přivezených ze zahraničí. Zde také Platón nabádá občany, aby pokud o něčem vědí, udali takového škůdce.⁷⁷

⁷³ Tamtéž, s. 270.

⁷⁴ Tamtéž, s. 241.

⁷⁵ Tamtéž, s. 251-252.

⁷⁶ Tamtéž, s. 230 – 232.

⁷⁷ Tamtéž, s. 856 b-d.

Tresty pro zloděje nepředstavovaly trest smrti, avšak zloděj musel splatit nejen hodnotu ukradené věci, ale rovnou dvojnásobek. Pokud ovšem neměl prostředky na zaplacení, byl vzat do vězení, dokud nezaplatí nebo neodprosí toho, kdo ho udal.⁷⁸

Z uvedených příkladů, které jsem vybrala, nám může být zcela jasné, že Platón nad danými zákony přemýšlí. Je vidět jejich propracovanost do nejmenších detailů jako například rozdělení občanů na občany žijící v polis a cizince, pro každého zde platí jiný trest.

Žádná obec by nemohla fungovat, pokud by v ní nebylo zavedeno soudnictví. Soudci jsou velmi pečlivě vybíráni a přezkušováni. Nemělo by jich v obci být ani moc ani málo. Soudy dělíme na dva základní druhy, a to na soud soukromý a na soud veřejný. Ke sporu jsou obvykle přizváni občané, aby napomohli při rozhodování. Soudcům jsou předloženy případy, které jsou napsány formou veršů nebo v próze.

Setkáváme se zde také s takzvanou neměnností zákonů, Platón trvá na tom, že by se zákony neměly měnit. Athénský host zde ukazuje obecnější zásadu, z níž požadavek o neměnnosti zákonů vyplývá: *„Změna – toť zajisté nalezneme, že to je něco nejnebezpečnějšího ve všech věcech kromě ve věcech zlých, ve všelikém počasí, ve větrech, ve vyživování těl, ve způsobech duší, zkrátka ve všem bez výjimky kromě, jak jsem právě řekl, ve věcech zlých. Kdybychom přihlédli k tělům, vidíme, že si zvykají všelikým pokrmům a také všelikým nápojům i pracím, a třebaže jim jsou od nich zprvu způsobeny poruchy, potom časem z nich samých vytvoří maso jim příbuzné, a když se spřátelí a seznámí s veškerým tímto způsobem života a když si mu zvyknou, jsou v nejlepšímu stavu, co se týče libosti i zdraví. A jestliže je někdy člověk přinucen měnit a přecházet zase ke kterémukoli z doporučovaných způsobů života, zpočátku zakusí poruchy nemocemi a jen stěží se konečně zotaví, když si opět zvykne té výživě; a totéž, jak třeba soudit, se děje i s myšlenkovými stavy lidí a spolu s ústrojím duší. Neboť jestliže jsou lidé vychováni v jistých zákonech a ty nějakým božím štěstím zůstanou na dlouhé a mnohé časy bez pohnutí, takže nikdo nepamatuje ani neslychá, že by tomu bylo bývalo někdy jinak, než jak se to má nyní, každý je s celou duší ctí a bojí se hýbatí něčím z poměrů v té době vládnoucích. Proto má zákonodárce nějak vymyslet prostředek, jakým způsobem toho bude obec nabývat.“*⁷⁹

⁷⁸ Tamtéž, s. 857 a-b.

⁷⁹ Tamtéž, s. 797d – 798b.

3.5 Občané v polis

Platón ve své ideji o dokonalé obci v díle *Zákony* tvrdí, že by v obci měli být jak vládci, tak ovládaní jedinci. Občan, jako základní stavební kámen celé obce, hraje v Platónově pojetí státu, které vyložil v *Zákonech*, velkou roli (avšak nejen v *Zákonech*, ale také již zmiňované *Ústavě*). Z celého díla vyplývá, že jaký bude občan, takový bude i celý stát. Platón od občanů očekává, aby se mezi sebou stýkali, seznamovali a sbližovali.⁸⁰ Každý správný občan v polis by se měl vyvarovat jakéhokoliv bezpráví, nedopouštět se křivd, chovat se moudře a rozumně a především milovat spravedlnost.⁸¹ Pokud se tak budou občané chovat, bude podle Platóna přání, aby společenství, které má tvořit stát, vedlo k spokojenosti života. Ovšem pokud se v obci vyskytne občan nebo snad občané, kteří by chtěli narušit klid a harmonii celé obce, je potřeba je v případě jejich nenapravitelnosti z obce vykázat. Platón se zde zabývá nejen vyhnáním, ale také trestem smrti.⁸²

Oproti *Ústavě* se zde Platón zabývá také otroctvím. V *Zákonech* se otroctví připouští, ale zároveň je zde kladen důraz na „*správné zacházení s takovými lidmi, záleží na tom, nedopouštět se vůči otrokům žádného příkoří a méně jim, je-li možno, křivditi než lidem sobě rovným*“⁸³

3.5.1 Výchova občanů

V *Zákonech* je dáván velký důraz na výchovu a vzdělání občanů, stejně tak jako v *Ústavě*. Cílem výchovy v obci je, aby se dítě již od útlého věku vedlo k dobrotě, úctě a lásce k tomu, co bude jednou jako dospělý státník vykonávat. Podle Platónova názoru, tam kde se dospělí nechovají správně, tak se budou s největší pravděpodobností chovat i děti. Mladí občané se mají vychovávat příklady a častým napomínáním, aby vyrostli ve vzorné občany. Mladí by měli ctít rodinu a příbuzné.⁸⁴ Výchova je zde neměnná a úzce spjatá s náboženskými prvky a úctou k tradici.

Výchova má dosáhnout toho, aby když dítě dospěje do požadovaného věku, mělo dokonalou znalost v moudrosti a spravedlnosti, kterou bude povinno zastávat

⁸⁰ Tamtéž, s. 131.

⁸¹ Tamtéž, s. 124.

⁸² Tamtéž, s. 129.

⁸³ Tamtéž, s. 194.

⁸⁴ Tamtéž, s. 123.

v obci. Pokud chceme, aby nám z občanů vyrostli mladí lidé zastávající Platónovy názory, musí podle toho vypadat i jejich výchova a vzdělání. Člověk je krotký, pokud se mu dostane správné výchovy, ale pokud ne, stává se z něj člověk divoký.

Jeden z důležitých prvků výchovy vidí Platón ve hře. Pokud děti dodržují pravidla a podmínky hry a nevymýšlejí si jiné, je pravděpodobné, že tak budou brát i zákony v obci. Pokud jsou ale pravidla hry měněna a zavádějí se zde novoty, mění jasně povahu mládeže a stává se, že staré je pro ně bez cti a bez sebemenší vážnosti. Hry formují do jisté míry společnost, a proto by se mohly stát jinými osobnostmi - „budou vyhledávat jiný život a při tom zatouží po jiných činnostech a zájmech“.⁸⁵ Zde je patrný význam pro zákonodárství.⁸⁶

3.6 Vládci v polis

Nejdůležitějším druhem občanů v Platónově polis jsou vládcí. Proto se jimi budeme zabývat jako prvními. Nejen v *Ústavě*, ale také v *Zákonech* nacházíme funkci vládců - filosofů. Vládce – filosof - by měl jít celému obyvatelstvu příkladem. Jak se bude chovat on, tak se budou chovat i občané. Proto jsou jeho výchova a vzdělání velmi důležité. Vládce plní úlohu vzoru lidu. Za nejlepší stát se pokládá takový, ve kterém stojí v čele vládce, v němž nacházíme nejen moudrost, rozumnost, ale také ctnost. Platón zde klade velký důraz na vládu rozumu (vládu filosofů). Starší mají vládnout mladším, urození mají vládnout neurozeným, silnější slabším.⁸⁷

Autor málo dbá na to, co by se mohlo líbit samotným vládcům, ale především na blaho všech v polis. Platón, stejně jak to vyjádřil v díle *Ústava*, stále věří, že nejlepší obec bude ta, v níž bude jasná jednota mezi občany v polis.

3.7 Strážci v polis

Skuteční strážci by měli být přesvědčeni o pravdivosti zákonů obce a měli by být nejen schopni je vykládat, ale především se jimi řídit. Jsou stanoveni podle zákonů úředníky. Strážci mohou být do svých sedmdesáti let života, poté uvolní místo mladším strážcům.

⁸⁵ Tamtéž, s. 798c.

⁸⁶ Tamtéž, s. 798.

⁸⁷ Tamtéž, s. 87-88.

Nejstarší členové strážců zákona byli také členy takzvaného nočního shromáždění. Členové se měli scházet v noci, a to z toho důvodu, že v tento čas by měl mít každý volno. Jejich jediný, ale za to velice důležitý cíl je ctnost, která se vyskytuje v několika podobách - jako moudrost, statečnost, spravedlnost a rozumnost.

Je zde kladen velký důraz na výchovu a vzdělání strážců. Chlapci mají vykonávat bojové umění, a to každý den. Bojovat se má co nejpodobněji skutečnosti, používají se například nebezpečné zbraně, aby se ze hry nevytratil strach. Pokud se však stane neštěstí a někdo přijde o život, jedná se o neúmyslné zabití. Hry se mají konat především proto, aby obec byla připravena na skutečný zápas.

3.8 Žena v obci

Jaké měla žena postavení v obci? V Zákonech je vznesen požadavek, aby se všichni lidé bez rozdílu pohlaví účastnili na všech právních věcech v obci. Nejde zde jen o prospěšnost obce, ale také o to, že by to byla škoda, kdyby ženy neměly nárok na stejné věci jako muži. Žena se může stát i vládcem, avšak pokud se jí dostane takového vzdělání a výchovy jako mužům. Proto nelze ženu připravit jinak než výchovou a vzděláním na úřad politiky. Ženy by se měly také podílet na hlídání dětí, protože právě ony mají pro hlídání vrozené schopnosti.⁸⁸

Platí zde i zákon, že by se ženám nemělo dávat žádné věno, a to z jednoho prostého důvodu - aby se nemohly vytvořit přílišné vlastnické poměry mezi občany, ale také rozbroje mezi chudými a bohatými.⁸⁹

3.9 Majetek ve státě

V pravé *polis* by neměla být chudoba, ale také ani přemrštěné bohatství, neboť pak by mohla narůstat závist mezi občany v *polis*. Platón zde rozdělil lid do čtyř skupin. Občané setrvávají v třídě podle majetku. Pokud jejich majetek vzroste nebo naopak ubude, přecházejí z jedné třídy do druhé.⁹⁰ Je zde také zákon o tom, že ženy neměly dostávat věno, aby nevznikly velké majetkové rozdíly.⁹¹

⁸⁸ Tamtéž, s. 451 d - e.

⁸⁹ Tamtéž, s. 742.

⁹⁰ Tamtéž, s. 744a.

⁹¹ Tamtéž, s. 742c.

Co se týče společné půdy, mělo by jí být přesně tolik, kolik je potřeba k zabezpečení obživy obyvatel v *polis*. A mělo by jít o rovnoměrné a spravedlivé rozdělení mezi občany.⁹²

Cílem vládcova snažení by mělo být, aby každý občan byl dobrý a šťastný. Platón nenachází štěstí v bohatství. Tvrdí, že ten, kdo je příliš bohatý, není většinou šťastný. Kdo není šťastný, nemůže být ani dobrý.⁹³ Avšak péči o majetek by měla být nadřazena péči o duši a moudrost člověka. Zde je jasně vidět, že majetek a bohatství nejsou pro Platóna nejdůležitější.

3.10 Nesprávné státní uspořádání

Stejně tak jako v díle *Ústava* zde nacházíme pojem nepravé státní uspořádání. Ovšem Platón se věnuje tomuto tématu pouze okrajově. Za nevhodná uspořádání Platón považuje demokracii, oligarchii a tyranidu. Nejedná se o ideální státní zřízení, protože ve státě vyvolávají pouze nepokoje a celkovou nespokojenost občanů. Vláda je zde pouze ku prospěchu vládce, ale ne ku prospěchu občanů. Proto se také Platon rozhodl k vytvoření ideje o dokonalém státu, jak jsem již zmiňovala v první části bakalářské práce a v díle *Ústava*. Ta by se měla vyhýbat všem zlům a nepokojům.⁹⁴ Platón se však drží pevně toho, co vylíčil v díle *Ústava*.

3.11 Rozdíly mezi Ústavou a Zákony

Zásadní rozdíl mezi *Zákony* a *Ústavou* je jak v obsahu, tak ve slovesném podání. Neprávem byly *Zákony* podceňovány, zanedbávány a také upírány svému autorovi, protože nejsou takové jako *Ústava*.

V *Zákonech* dochází k jasnému názorovému posunu v myšlenkách autora, které se týkají pojmu ideálního státu. Zde se také setkáváme s jakousi utopií Platónova dialogu. Do popředí vystupuje probrání jednotlivých zákonů⁹⁵. *Ústava* nenavazuje na žádné předešlé dílo oproti *Zákonům*. V *Zákonech* je mnoho zásad zmírněno oproti *Ústavě*, a to především v tom, že Platón nedává takový důraz na

⁹² Tamtéž, s. 105.

⁹³ Tamtéž, s. 107.

⁹⁴ Tamtéž, s. 211.

⁹⁵ NOVOTNÝ František, *O Platonovi II*. 1948, s.314.

neomezenou sofokracii. Nadvládu v obci zaujímá především rozum, který nacházíme v zákonech.

Naproti tomu v *Ústavě* vzniká stát z jednoduchých lidských potřeb, neboť každý potřebuje k životu druhého. Proto je zde kladen velký důraz na dělbu práce, která je rozdělena podle rodových kast. Platón zde rozdělil lid do tří rodových skupin.

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala pojetím ideálního státu – sofokracií - u předního myslitele Platóna. Mým úkolem bylo vystihnout jeho základní filosofické myšlenky a teze týkající se politiky, zejména sofokracie. Rozebráním jeho předních utopických děl *Zákony* a *Ústava*. Nápomocna mi byla i literatura Františka Novotného - *O Platonovi*, především I. a II. díl, který nám nastínil nejen jeho život, ale také dílo samotného Platóna.

Na úvod jsme si nejdříve museli představit samotného autora děl, Platóna. Jeho pohled na politiku, který neméně ovlivnila jeho výchova a vzdělání, ale také jeho hlavní učitel a rádce Sokrates. Rozebráním děl jsem se snažila nastínit problém sofokracie – vlády moudrých filosofů.

V díle *Ústava* jsem se dozvěděla, že hlavní myšlenka sofokracie u Platóna spočívá zejména v rozdělení občanů do příslušných rodových kast. Jako hlavní a také nejdůležitější třídu Platón nazývá vládců. Ti stojí v čele státu. Aby pojem ideálního státu mohl plně fungovat, musí být vládce moudrý a vzdělaný, takové předpoklady nacházíme zejména u filosofů. Zde se dostáváme k samotnému jádru bakalářské práce, a to pojmu sofokracie. Právě pojem sofokracie nacházíme poprvé u Platóna. Další nezbytnou složkou občanů jsou strážci. Jejich úkolem je střežit a chránit městský stát, jak zvnějšku tak i zvnitřku. Nebezpečí nenacházíme pouze zvenčí, ale také uvnitř, jedná se především o rozpory mezi občany. Třetí a také poslední složkou občanů jsou řemeslníci, dělníci a ostatní lid. Tato složka občanů má za úkol obživu a výdělek pro obec. Aby mohl fungovat Platónův ideální stát, musí každý občan konat to, k čemu je předurčen. Právě zde pak můžeme mluvit o pojmu ideálního státu, o který se *Ústava* snaží. Uvedla jsem zde i nesprávná státní zřízení, která jsou pro Platónovu ideální *polis* nevhodná. Jednalo se o timokracii, oligarchii, demokracii a tyranidu.

Mým dalším úkolem bylo rozebrání díla *Zákony*. Zde jsem stejně jako v díle *Ústava* hledala popis ideálního městského státu (čili *polis*). Hlavní myšlenkou Platónova díla *Zákony* bylo především přesné a velmi podrobné rozebrání zákonů a trestů pro *polis*. Pokud se podle nich daný stát řídil, mohl se nazývat ideálním. *Zákony* a tresty měly za úkol zamezit jakýmkoliv rozbrojům a neshodám v *polis*. Je zde velmi podrobný popis, jaké zákony a tresty zavést a proč.

V obou dílech se prolínají pojmy, jako jsou spravedlnost nebo neméně známý pojem polis. Jak by měla vypadat ideální *polis* nejen z hlediska státního uspořádání, ale také kde má co být správně umístěno, jaký má být podíl pozemků a rodin atd ... Tento pojem nacházíme především v díle *Zákony*, kde je velmi podrobný popis.

I přes jeho velmi propracovaný a barvitý popis ideální obce se dnes o ideálu obce nemůžeme bavit, protože jeho myšlenky se postupem času ukázaly jako utopické a pro dnešní společnost neaplikovatelné.

Platónova díla mají vliv i dodnes, nejen jako celek, ale i pro velké množství idejí, které ovlivnily rozvoj nejen filosofie, ale i ostatních věd.

Seznam použité bibliografie:

- PLATÓN. *Ústava*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství svoboda – libertas, 1993
- PLATÓN. *Zákony*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Československá akademie věd, 1961
- NOVOTNÝ František, *O Platonovi I*. Praha: Jan Laichter 1948
- NOVOTNÝ František, *O Platonovi II*. Praha: Jan Laichter 1948

- PLATÓN, *Dopisy*, VII, 324b-326b. Čes. překl. F. Novotný, *Platonovy listy*, Praha, Česká akademie věd a umění, 1928
- PATOČKA Jan, *Platon*. Praha: státní pedagogické nakladatelství, 1992
- STORIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. 8. Vydání. Kostelní Vydří:Karmelitánské nakladatelství, 2007
- POPPER, Karl Raimund. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. 1. vydání. Praha: OIKOYMENH, 1994
- BLACKBURN, Simon. *Platonova Ústava*. 1. vydání. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2007
- R. M. BARNES Hape, Jonathan, CHADWICK, Henry. *Zakladatelé myšlení*. 1. vydání. Praha:Nakladatelství svoboda – libertas, 1994
- REINER Ruffing, *Filosofický depozitář*. Knižní klub, 2008
- JŮVA Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*. Brno:Edice pedagogické literatury-Paido, 2007